

LBRIS

We know
books

NICOLAE FILIMON

**Ciocoii
vechi și noi**

sau

Ce naște din pisică șoarici mănâncă

– romanț original –

Prefață, fișă biobibliografică și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Coperta: Mădălina Pricop
Tehnoredactor: Ecaterina Pîslă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FILIMON, NICOLAE

Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoarici mănâncă/

Nicolae Filimon; pref., fișă biobibliografică și ref. critice de Lucian Pricop – Ed. a 6-a – București: Cartex 2000, 2022

ISBN 978-606-091-036-7

I. Pricop, Lucian (pref.)
821.135.1

Au fost operate modificări privind normele ortografice în vigoare. Notele din subsolul paginii aparțin autorului.

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Ritualurile de început ale prozei literare</i> (Lucian Pricop).....	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	12
<i>Referințe critice</i>	14
<i>Notă asupra ediției</i>	21

CIOCOII VECHI ȘI NOI

Dedicație	25
Prolog.....	27
Capitolul I – Dinu Păturică	33
Capitolul II – Postelnicul Andronache Tuzluc	38
Capitolul III – Românul și fanariotul.....	48
Capitolul IV – Chera Duduca	51
Capitolul V – Educațiunea ciocoiului	60
Capitolul VI – Ipocrișii în luptă	69
Capitolul VII – Până nu faci foc, fum nu iese.....	77
Capitolul VIII – Mijlocul de-a face foc fără să iasă fum	84
Capitolul IX – Confidențele.....	87
Capitolul X – Chir Costea Chiorul	91
Capitolul XI – Adevărul e proastă marfă	96
Capitolul XII – Una la mână!.....	102
Capitolul XIII – Ce dai să te fac ispravnic?.....	115
Capitolul XIV – Țint’te bine, arhon postelnice!	121
Capitolul XV – Scene de viață socială.....	127
Capitolul XVI – Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca după ouă! .	139
Capitolul XVII – Muzica și corografia în timpul lui Caragea	150

Capitolul XVIII – Ce n-aduce anul, aduce ceasul.....	155
Capitolul XIX – Avertismentele.....	165
Capitolul XX – Teatrul în Țara Românească.....	170
Capitolul XXI – Femeia a scos pe om din rai.....	177
Capitolul XXII – „Italiana în Algir“.....	187
Capitolul XXIII – Slugile boierești.....	194
Capitolul XXIV – Cochii vechi.....	201
Capitolul XXV – Marea hătmanie.....	206
Capitolul XXVI – O scenă dramatică.....	212
Capitolul XXVII – Blăstemul părintesc.....	222
Capitolul XXVIII – Un suflet nobil.....	234
Capitolul XXIX – Lagărul de la Cotroceni și trădarea.....	241
Capitolul XXX – Alesandru Ipsilant și Eteria grecească.....	252
Capitolul XXXI – Cu rogojina aprinsă-n cap și cu jalba-n proțap ..	259
Capitolul XXXII – Ocna părăsită.....	267
Epilog – Din opincar, mare spătar.....	278
GLOSAR.....	283

RITUALURILE DE ÎNCEPUT ALE PROZEI LITERARE

Dacă proza noastră literară începe la 1840, odată cu *Alexandru Lăpușeanu* al lui Costache Negruzzi, începuturile genului românesc trebuie căutat abia în *Ciocoi vechi și noi* de Nicolae Filimon. Odată cu apariția lui în foileton între 1862-1863 și, în volum, în 1863, literatura română capătă primul ei roman autentic, Nicolae Filimon asigurându-și posteritatea cel puțin ca pionier al genului la noi.

Cu o intenționalitate realist-critică, *Ciocoi vechi și noi* face din procesul unei categorii sociale, caracterizate prin absența conștiinței morale, obiect de intransigență etică dar și de literatură. Oamenii sunt doar de două categorii, se împart în buni și răi, ba chiar în specimene care transformă bunătatea sau răutatea în principiu al vaselor comunicante.

Cu toate acestea, antiteza nu este cea care asigură ființarea conflictului, ci este exterioară acestuia. De aceea, nici nu joacă vreun rol deosebit în desfășurarea lui, căci conflictul romanului nu se materializează prin ciocnirea directă dintre partizanii binelui și partizanii răului; celor două forțe le este suficient să coexiste, cei dintâi vor provoca, oarecum, deznodământul celorlalți, ci în efortul savant dozat pe care Dinu Păturică îl depune pentru a parveni, ruinându-l treptat pe propriul său stăpân, Andronache Tuzluc. Dinu Păturică nu intră, astfel, în opoziție cu reprezentanții virtuții (Banu C., Maria, Gheorghe), ci cu un alt ciocoi care, la rândul său, trecuse cândva prin avataruri asemănătoare.

Romanul, de altminteri, se menține în limitele interesului atâta timp cât urmărește această relație cu toate implicațiile ei sociale și

DEDICAȚIE

Domnilor ciocoi!

Este mult timp de când împlu cu această nuvelă ziua și noaptea, întocmai ca Diogen, căutând o clasă de oameni ca să le-o dedic. Am voit să fac această onoare boierilor, dar, după o gândire serioasă, mi-am schimbat hotărârea, căci deși într-această clasă s-au strecurat mulți venetici corupți și, cu toate lovirile și tentațiunile străinilor la care servă de țintă de un secol și jumătate, tot se găsesc printre dâșii bărbați cu simțiminte nobile și cu inimă de adevărați români, cari au făcut, fac și sunt convins că vor face mult bine patriei lor.

De la boieri am alergat la neguțători. Am revizuit toate stabilimentele de comerț, de la magaziile cele mari și luxoase până la maghernițele cele umilite ale precupeților. Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni și malonești cari sărăcesc lumea prin dobânzile lor cele nemăsurate; lipscani și bogasieri care își împodobesc magazinele cu marfă putredă și cu oglinzi mincinoase și, dându-și ton de mari capitaliști, ruinează societatea prin falimente frauduloase, ce se efectuează foarte lesne în țara noastră; băcani cari vând rapiță în loc de untdelemn, orez îndoit cu pietricele ca să tragă mai greu la cântar și cafea amestecată cu orz și fasole. Am văzut cârciumari amestecând vinul cu apă și vânzând cu ocale cu două funduri, măcelari și precupeți vânzând cu cântare strâmbe și m-am mâhnit, căci răul este foarte mare, dar n-am găsit în acești amăgitori decât niște hoți sau ciocoiși ordinari, ieșiți din școala voastră fără diplomă de specialitate!...

Am alergat prin sate și cătune, am vorbit cu țărani bătrâni și tineri; ce e drept, sunt plini și ei, sârmanii, de mârșăvii până între urechi, dar n-am găsit între dânșii pe oamenii ce căutam. Am intrat în locașul lui Dumnezeu, am observat cu conștiință clerul înalt și pe cel proletar. Dar, vai, ce dezamăgire!... Acolo unde credeam că voi găsi toiagul și traista, sacrul simbol al umilinței și pietății creștine, am găsit ignoranța întronată, invidia, mândria, lăcomia și alte păcate mortale pe care ne oprim a le descrie, căci legea de presă, fără îndoială, ne-ar condamna la zece ani de ocnă.

Obosit de atâtea cercetări zadarnice, hotărâsem să-mi ard manuscriptul; dar tocmai când mă pregăteam să dau flacărilor rodul ostenețelor mele de șase luni, m-am gândit și la voi, preaiubiții mei ciocoi ai condeiului, de toate clasele și partidele, și am zis ca strămoșul nostru Pilat: „*Ecce homo*“, sau „Iată oamenii mei!“

Vouă, dar, străluciți luceferi ai viciilor, cari ați mâncat starea stăpânilor voștri și v-ați rădicat pe ruinele acelor ce nu v-au lăsat să muriți în mizerie; vouă, cari sunteți putrăjunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile; vouă, cari ați furat cu svațul din funcțiunile cele mici și cu miile de galbeni din cele mari, iar acum, când v-ați cumpărat moșii și palate, stropiți cu noroi pe făcătorii voștri de bine; vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere. Citiți-o cu băgare de seamă, domnii mei, și oricâte hoții îmi vor fi scăpat din vedere, însemnați-le pe un catastih și mi le trimiteți ca să le adaog la a doua edițiune.

PROLOG

Nimic nu este mai periculos, pentru un stat ce voiește a se reorganiza, decât a da frânele guvernului în mâinile parveniților, meniți din concepțiune a fi slugi și educați într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preț!...

Platon a zis, cu două mii de ani înainte de a lua noi pana în mână ca să descriem pe ciocoi, că un om, ca să poată deveni cetățean onest, mai întâi de toate cată să fie născut bine, crescut în frica lui Dumnezeu și din copilărie până la maturitate să trăiască înconjurat de oameni virtuoși și drepti.

Ciocoiul este totdeauna și în orice țară un om venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal până la barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită, care eclată ca o bombă, pe dată ce și-a ajuns ținta aspirațiilor sale.

Pepiniera în care cresc acești inemici ai onoarei și ai tuturor virtuților cetățenești este mai totdeauna casa bogatului, și mai cu seamă a bogatului parvenit. Aci vine ciocoiul, umilit, și cere a servi pe boierul pentru o bucată de pâine, o cameră de dormit și un veștmânt, ca să se apere de asprimea frigului.

În anii dintâi, aceste vulpi cu două picioare, care întrec în ipocrizie și vicleșug pe cele cu patru picioare din fabulele lui Esop și La Fontaine, petrec împreună cu servitorii cei îmbătrâniți în păcate de tot felul, îi studiază cu cea mai mare atențiune, încât, la etatea de douăzeci ani, ei știu foarte bine cum se fură cloșca dupe ouă fără să cărâie; cu alte cuvinte, știu cât să fure de la aprovizionarea din toate zilele, cât de la aprovizionările cele mari, cât

de la arendarea moșilor și alte mai multe tranzacțiuni ale casei boierești în care se aflu servind.

Știm cu toții că, între slugile de la casele bogaților, ca în toate meseriile sociale, există o ierarhie oarecare. Ciocoiul dar își începe uneori cariera de la postul de rânduș, iar alteori de la lacheu, ce se pune în coada trăsuri boierului; devine cu încetul sofragiu, apoi vătaf de curte, iar mai pe urmă se face și el boier; și cu toate că unii-alții îi zic în deriziune „boier făcut“, copiii lui însă devin boieri și fii de boieri.

În timpul pe când ciocoiul îmblă după trăsura boierului, el află toate slăbiciunile stăpânului său și-i ajută cât poate ca să și le împlinească în paguba lui și în folosul său. Se întâmplă însă de multe ori ca stăpânul ciocoiului să aibă și virtuți, dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul și-n inima cea triumfiulară și îngustă a ciocoiului plecat pe drumul de a deveni om mare cu orice preț.

Ca sofragiu, se obicinuieste atât de mult cu mâncările delicate, încât nu mai poate să trăiască fără friptură de fazan, brânză de Parma, salam de Verona, icre moi, conserve de Franca și vinuri din cele mai celebre dealuri ale Europei. Astfel dar, când ciocoiul ajunge la gradul de vătaf, este corupt moralicește și fizicește până la măduva oaselor.

Înălțat la acest din urmă și mai suprem grad al slugăriei, ciocoiul devine prevăzător ca un prezident de cabinet... din Europa. Ideea ce-l preocupă ziua și noaptea este de a afla metoda prin care să-și facă stare. Diferite planuri i se prezintă în imaginațiune, unul mai întunecos decât cellalt; le studiază pe toate și, găsindu-le realizabile, le pune în lucrare fără muștrare de conștiință.

S-a zis de mai mulți filosofi și cărturari că conștiința este cel mai aspru jude al criminalului. O fi, nu tăgăduiesc, dar vătaful de curte cunoaște secretul de-a face din acest aspru judecător un consilier întocmai după cum îi trebuiește lui.

El zice în sine: „Tot omul este creat de Dumnezeu cu dreptul de a se hrăni pe pământ; de ce dar unii oameni au mai mult decât

le trebuie, când alții nu au nici chiar mijloacele necesarii spre a se susține? De ce unii sunt puternici și alții nebăgați în seamă? De ce unii stăpânesc pământuri întinse, iar alții nu au nici chiar pământul necesar spre a se înmormânta? Aceasta este o stare de lucruri anormală, zice înțeleptul vătaf de curte, și cată să o combat din toate puterile“, adaugă el.

Astfel dar, omul nostru, mergând din raționământ în raționământ și din deducție în deducție, devine comunist fără știrea lui și începe a pune în lucrare această doctrină atât de frumoasă și egalitară în aparență, cât este de hidoasă în fond.

Nu trece mult și ingeniosul vătaf de curte se pune cu ardoare a nivela starea societății după un metod mult mai practic decât al adevăraților comuniști. Încercarea reușește de minune; starea comunistului nostru se îmbunătățește cu aceeași repeziciune cu care se ruinează a stăpânului său. Își cumpără moșioare, [căscioare], vițișoare și alte diminutive de acestea, care fac viața lesne și plină de plăceri.

După ce a ruinat de ajuns pe nenorocitul boier, care nu l-a lăsat să piară de foame pe drumuri, și după ce și-a luat rangul de pitar, la care nu este vătaf de curte care să nu aspire, omul nostru caută un pretext și părăsește casa stăpânului său tocmai atunci când acesta simte cea mai mare nevoie de dânsul.

Este cunoscut că omul îmbogățit prin furtișag nu se satură niciodată de avere, oricât de bogat ar deveni, ci, din contră, caută două mijloace de a-și mări bogățiile. Căsătoria dar devine pentru dânsul o nouă mină de exploatat. Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate; trimite samsari de căsătorie în toată țara și nu se însoară decât numai atunci când găsește o zestre dupe placul lui, fără să se turbure cât de puțin dacă femeia cu care-și leagă soarta este jună, frumoasă și crescută bine sau slută și depravată.

Omul ce se însoară numai pentru ca să-și mărească starea niciodată nu ia soție bună. Ciocoiul o știe și aceasta, dar îi pasă foarte puțin, căci el nu are altă țintă decât realizarea planurilor sale celor ambițioase. N-apucă să treacă luna de miere și casa ciocoiului devine o cafenea în care se adună toată lepra societății.

Soția lui devine o Messalină; copiii se nasc Dumnezeu mai știe cum, cresc împreună cu slugile și, tocmai când ajung la gradul cel mai înalt al corupțiunii, îi trimite în Franca ca să învețe carte.

Nenorociții copii, lipsiți de educațiunea morală și neîntăriți prin virtuți și exemple de onoare învățate din casa părinților, cum ajung la porțile Parisului, cad în mâinile femeilor și junilor celor stricați, cari îi depravează și mai rău, iar când se întorc în patrie, în loc să aducă cu dânșii luminele Europei civilizate, nu aduc decât viciul și depravarea sau, dacă vreunul dintr-înșii reușește a învăța câte ceva, această cultură intelectuală, nefiind susținută de o educațiune morală, produce mai mult rău decât bine nenorocitei țări ce hrănește în sânu-i asemenea vipere.

Ciociul sau puil de ciocoi, ajuns om de stat, se deosibește de omul onest prin mai multe fapte, iar mai cu seamă prin purtarea sa. El nu se pronunță definitiv pentru nicio doctrină politică, nu se face adept credincios al niciunui partid, nu doară că are spiritul drept și nepărtinitor, ci ca să poată exploata deodată toate doctrinele și partitele în folosul său.

Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul sunt vorbele sacramentale ale ciociului, pe care le rostește prin adunări publice și private; dar aceste virtuți cetățenești, de care face atâta pompă, nu sunt decât treptele scării pe care voiește a se sui la putere și uneori, când ele nu-i servă de ajuns, el aleargă la străini și priimește de la dânșii posturi în țara sa.

Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mișeliile, a suferit toate umilințele și a declamat, fără a le simți, toate virtuțile din lume, ciociul își ridică masca ipocriziei de la ochi și se arată lumii în mizerabila și uricioasa nuditate a sufletului său celui mic.

Inima lui, asprită de suferințele, umilirile și înjosirile prin care a trecut, devine incapabilă de orice simțământ frumos și uman. Libertatea presei îl supără, căci descoperă inichitățile vieții sale și nu-l lasă să despoaie de averi pe stat și pe particulari; funcțiunile statului le împarte la ciocoi cu cea mai mare prodigalitate și, ca să se poată folosi mai bine de orânduirile în servicie,

își recrutează un ciocoi tot de calibrul său și speculează printr-însul pânea nenorociților funcționari.

Iată tipul ciociului din toate țările și mai cu seamă din țara noastră, unde lumina adevăratei civilizațiuni n-a răsipit încă norii cei groși ai ignoranței și ai depravațiunii. Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciociul cu anteriu și cu călămări la brâu al timpilor fanariotici, până la ciociul cu frac și cu mănuși albe din zilele noastre.

PARTEA I
CIOCOII VECHI
De la 1814 până la 1830

Capitolul I
DINU PĂTURICĂ

Într-o dimineață din luna lui octombrie anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu față oacheșă, ochi negri, plini de violenție, un nas drept și cu vârful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mândria grosolană, îmbrăcat cu un anterior de șamalagea rupt în spate; cu caravani¹ de pânză de casă văpsiți cafeniu, încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef, cu picioarele goale băgate în niște iminei de saftian, care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră culoarea din cauza vechimei, la încingătoare cu niște călimări colosale de aramă; în cap cu cauc de șal, a cărui culoare nu se putea stinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cârpit, și purtând ca veștmânt de căpetenie o fermenă de pambriu ca paiul grâului, căptușită cu bogasiu roșu; un astfel de june sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezimat de stâlpii intrării și absorbit în niște meditațiuni care, reflectându-se în trăsurile feței sale, lăsau să se vadă până la evidență că gândirea ce-l preocupa nu era decât planuri ambițioase ce închipuirea lui cea vie îi punea înaintea și obstacolile ce întâmpina în realizarea lor.

În momentul acela ușa scării se deschise și se arătă înaintea junelui un arnăut îmbrăcat numai în fir, cu pistoale și iatagan la brâu și cu tătarcă roșie blănită cu vulpe nafé. Mândrul albanez,

1. Pantaloni.